

บทส่งท้าย ปลายปี 50

เรื่องเล่าจากภาคสนาม... ประสบการณ์การเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร

ทัตติยา กระณีจิตร¹

---

¹ บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 47 ปฏิบัติงานภาคสนามโครงการมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ จ.เชียงใหม่
สถานที่ปฏิบัติงานภาคสนาม บ้านบ้านโป่ง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่

ตั้งแต่เข้ามาในพื้นที่วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รู้สึกถึงโลกอีกใบที่ตั้งอยู่หลังโรงเรียนประถมนธรรมศาสตร์ ที่เราไม่เคยรู้จักมาก่อน พื้นที่ไม่ได้ไกลจากทางสัญจรของเหล่านักศึกษา แต่บริเวณนี้เงียบสงบราวกับอยู่ในโลกอีกใบ โลกชนบท โลกของบัณฑิตอาสาสมัคร

วันแรกที่ได้เจอเพื่อน ๆ ทั้งรุ่นเดียวกัน รุ่นต่างกัน คณะแตกต่างกัน มาจากหลากหลายที่ ตั้งแต่เหนือลงใต้ ทุกคนที่นี่คือคนที่เราจะต้องใช้ชีวิตร่วมด้วยต่อจากนี้ไปอีก 1 ปี

หลังจากทำความรู้จักสถานที่ รู้จักเพื่อน รู้จักนักวิชาการ รู้จักกฎระเบียบ การเรียนการสอน การใช้ชีวิตที่นี่แล้ว การเดินทางก็เริ่มต้นขึ้น

การปรับตัวให้เข้ากับชีวิตบัณฑิตอาสาสมัคร ณ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เพื่อเป็นการฝึกปรับตัวให้เข้ากับการใช้ชีวิตชนบทที่รอเราอยู่ในวันข้างหน้า ซึ่งเป็นคำกล่าวของพี่ ๆ นักวิชาการที่คอยย้ำเตือนพวกเรา พวกเราอยู่ร่วมกันในตึกที่มีชั้นบนเป็นห้องพัก ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องสมุด และชั้นล่างเป็นห้องเรียน เรามีการแบ่งเวรกันทำความสะอาด แบ่งเวรทำอาหาร มีระบบประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก รวมทั้งมีจัดทำข้อตกลง กติกาการอยู่ร่วมกันต่าง ๆ

การใช้ชีวิตของพวกเรา เหมือนกันในทุก ๆ วัน วันไหนที่เป็นเวรทำอาหารจะต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมอาหารให้เพื่อน ๆ และตนเองได้ทานเวลา 08.00 น. เริ่มเข้าห้องเรียน เพื่อฝึกทักษะการพูด ทักษะการแสดงความคิดเห็น เมื่อถึงเวลา 09.00 น. การเรียนจึงเริ่มต้นขึ้น พวกเราเรียนทฤษฎีเกี่ยวกับชนบททั้งในระดับพื้นที่ จนถึงระดับนโยบาย เรียนเครื่องมือที่จะให้เราไปปรับใช้ได้ชุมชน เรียนการทำวิจัย ซึ่งลักษณะการเรียนเป็นแบบการเปิดพื้นที่ให้พวกเราได้คิด ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนกัน รวมถึงการเรียนเสริมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การฟัง การถ่ายรูป การถอดบทเรียน การเป็นกระบวนกร หรือไม่ว่าจะเป็น ความรู้ด้านอื่น ๆ ประยุกต์กับงานพัฒนา เช่น เรื่องเพศ

เรื่องจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยขัดเกลาพวกเราทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติให้เติบโตขึ้น โดยที่เราอาจไม่รู้ตัวเลยก็เป็นได้

สิ่งที่เรารับรู้ตอนนั้น คือ การเรียนที่ยาวนานในแต่ละวัน เริ่มกิจกรรมตั้งแต่ 08.00-16.00 น. ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ บางวันช่วงเย็นมีการเรียนเสริม ตั้งแต่ประมาณ 18.30-20.30 น. หรือแม้กระทั่งเสาร์อาทิตย์ ในบางครั้ง ก็มีการจัดกิจกรรมเสริม หลังจากเลิกเรียนในช่วงค่ำคืน เป็นเวลาทำการบ้านของพวกเรา ความรู้สึกเหนื่อยจึงเกิดขึ้น แต่พอมองย้อนกลับไป เป็นช่วงเวลาที่ได้เติมไปด้วยคุณค่าในทุกเวลาจริง ๆ

นอกจากนั้นการสอนพวกเราผ่านการทัศนศึกษาในพื้นที่จริง รวมถึงการทดลองใช้ชีวิตในชนบทช่วยให้เราได้นำความรู้ที่ได้เรียนในห้องเรียน มาประยุกต์ใช้ ทำให้เราเข้าใจมากขึ้นกับสิ่งที่เรียน ด้วยการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เราทุกคนต่างมีข้อผิดพลาดที่เคยทำ ความสำเร็จที่เคยก่อ ทุก ๆ อย่าง ที่ผ่านมามีช่วยให้เราเติบโตขึ้น ด้วยการเรียนรู้ การแก้ไข และพัฒนาตนเองด้วยตัวเราเอง

หลังจากนั้น เวลา 3 เดือนได้ผ่านไป เข้าสู่ช่วงเวลาการลงพื้นที่ของบอ. แต่ละคนก็ได้เลือกไว้ตามความสนใจ บางคนพร้อม บางคนไม่พร้อม บางคนไปสู้อาข้างหน้า สุดท้ายแล้วสิ่งที่เราจะได้จากพื้นที่ ล้วนขึ้นอยู่กับตัวเราเองว่า จะสามารถกอบโกยสิ่งต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้ไปได้เพียงใด

การใช้ชีวิต 7 เดือน ในพื้นที่ห่างไกลจากบ้าน สังคมที่ไม่เคยรู้จัก ผู้คนแปลกหน้า กับตัวเราเพียง 1 คน ปฏิเสธไม่ได้ว่า ความเหงาเกิดขึ้นในใจ แต่จะให้จมกับความรู้สึกแบบนี้ตลอด 7 เดือนคงไม่ได้ การปรับตัว การเข้าหา การสร้างความเป็นมิตร จึงเริ่มต้นขึ้น เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความสนิทใจ ให้กับเขาและเรา ใช้เวลาไม่นานทุก ๆ อย่างเริ่มเข้าที่เข้าทาง ถึงแม้ยังกังวลอยู่บ้าง แต่ยังไงก็ต้องเดินหน้าต่อ

สำหรับตัวเออนั้น รู้สึกผิดหวังเล็กน้อย ความคิด มายาคติของชนบท ไม่ตรงกับที่คาดหวังไว้ “ชนบทอยู่ไหนใด” ที่นี้บ้านเรือนพัฒนาแล้วไม่ต่างกับพื้นที่ที่ฉันอยู่ มีเพียงสิ่งเดียวที่ยังคงเป็นชนบทของที่นี่คือเกษตรกรรม ภาพของบ้านเรือนที่ทันสมัย ถนนลาดยาง ตัดกับท้องนา แปลงพืชผัก สวนผักผลไม้ของเกษตรกร จนกระทั่งในวันนี้ฉันได้คำตอบสำหรับพื้นที่ของฉันแล้วว่า เกษตรกรบ้านโป่งคือชนบทที่แท้จริง ด้วยความรักในการเป็นเกษตรกร ความรักในการดำรงชีวิตด้วยวิถีชีวิตดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ ความพึงพอใจในสิ่งที่มี สิ่งที่เป็น ไม่วิ่งตามกระแสของโลก แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ขัดกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการหลอมรวมเข้าด้วยกันอย่างน่าอัศจรรย์

นอกจากนั้นด้วยภาระหน้าที่ของบัณฑิตอาสาสมัคร ฉันได้เข้าร่วมการทำงานกับมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ ช่วยในเรื่องการขับเคลื่อนให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ดินคนจน เกิดธนาคารที่ดินอย่างเป็นทางการ

ครั้งแรกที่เริ่มงานกับทางมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ คือ เข้าร่วมประชุมเตรียมการประชุมเสนอร่างรัฐธรรมนูญ สิ่งแรกที่รู้สึกคือ คนธรรมดาแค่ 10 กว่าคน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเลยหรือ? จะทำอะไรได้จริงหรือ? ซึ่งคำถามเหล่านี้ก็ยังคงค้างคาอยู่ในใจ ถึงแม้จะลองถามคนที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ยังคงไม่ได้รับคำตอบที่จะทำให้เข้าใจหรือยอมรับได้ หลังจากนั้น การทำงานกับมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ ทำให้ฉันได้มีโอกาสร่วมงานกับชาวบ้านจากพื้นที่หลายแหล่ง ฉันได้พบภาพที่น่ารัก ประทับใจคือ การรวมตัวกันของชาวบ้านที่มาจากทุกพื้นที่ ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม แต่มารวมตัวกัน ทานข้าววงเดียวกัน พูดคุยปรึกษาปัญหา แลกเปลี่ยนกันภายใต้เรื่องเดียวกัน คือ ปัญหาปากท้องที่เกิดจากปัญหาเรื่องที่ดิน ทุกคนในที่นี้ต่างเป็นชาวบ้านอายุมากที่ดูธรรมดาๆ เมื่อเดินตามท้องถนน แต่ใครจะหาว่าไม่รู้ไม่ว่า คนเหล่านี้กำลังพูดคุยกันเรื่องระดับสังคม ระดับนโยบาย ระดับประเทศชาติ สำหรับภาพการรวม

ตัวกันนั้น มีให้ประทับใจอยู่เสมอ แม้กระทั่งภายในกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือเอง เมื่อสมาชิกกลุ่มในพื้นที่อื่นมีปัญหา ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่จะรวมตัวกัน เพื่อไปช่วยเหลือ ไปให้กำลังใจ แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะไม่ใช่ปัญหาของตัวเองโดยตรง แต่เราจะไม่ทิ้งกัน เมื่อไปบ้านไหน บ้านนั้นก็เตรียมต้อนรับอย่างอบอุ่น ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่นอน รวมถึงรอยยิ้ม สิ่งสำคัญคือความเข้มแข็งของชาวบ้านที่ส่วนมาก (แทบจะทั้งหมด) อายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป บางคนเป็นปู่ เป็นย่า เป็นตา เป็นยาย มาพักค้างแรมในพื้นที่อื่น นอนละเมอเรียกชื่อหลานในยามกลางคืน ทุกคนต่างเดินทางมารวมตัวกัน เพื่อต่อสู้ เพื่อต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตตนเอง โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน ที่ดินสิ่งทีพวกเขาคงเหลือเวลาไม่มากในการใช้ประโยชน์จากมัน แต่ลูกหลานของพวกเขาจะยังคงได้รับประโยชน์จากมันอย่างแน่นอน และมันจะสืบทอดไปยังรุ่นสู่รุ่น (หากไม่ขายทิ้งก่อน)

อย่างไรก็ตาม คำถามที่ยังคงค้างคาในใจฉัน ก็ยังคงไม่เลือนหายไป “เสียงของชาวบ้านธรรมดา จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายได้จริงหรือ ... ระดับนโยบายเลยนะ มันไม่ใช่เรื่องเล็ก ๆ มันเป็นเรื่องระดับประเทศ ที่จะส่งผลต่อคนจำนวนมาก แล้วคนธรรมดา ๆ จะสามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลง หรือมีผลอะไรได้หรือ?” อีกหนึ่งการขับเคลื่อนที่ทำให้ความสงสัยของฉันยิ่งมากขึ้น คือ การยื่นหนังสือโดยชาวบ้านถึงนายกรัฐมนตรีถึงข้าราชการระดับสูง “เรื่องจะถึงจริงหรือ? ขนาดคนที่มารับก็ไม่รู้คนี่รู้เรื่องไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ยื่น การยื่นหนังสือมันจะทำอะไรได้หรือ” แต่อีกมุมหนึ่งที่ฉันได้รับรู้คือ การยื่นหนังสือจะเป็นกระบวนการที่อ้างได้ว่า เราทำตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามที่กำหนดแล้ว หากยังไม่มีผลการดำเนินการแก้ปัญหาใด ๆ เราจะดำเนินการตามแนวทางของเรา... ซึ่งเป็นอีกหนึ่งศิลปะที่ฉันได้เรียนรู้

จุดสำคัญที่ทำให้ฉันได้คำตอบตอบคำถามของตัวเอง คือ กิจกรรม “เดินก้าวแลก: ทวงสัญญารัฐบาลแก้ไขปัญหาที่ดิน” ในวันนั้นมี

การประกาศออกสื่อหลายช่องทาง เพื่อให้เรื่องราวของกิจกรรมถูกเผยแพร่ ออกไปอย่างกว้างขวาง ขบวนการเดินของสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือที่ เริ่มเดินตั้งแต่เชียงใหม่ ไปถึงจุดหมายคือ ลำพูน และหากรัฐบาลยั้งเฉย ชาวบ้านจะเดินให้ถึงกรุงเทพมหานคร เพื่อพบนายกรัฐมนตรี.. ฉันได้แต่คอย ดูอย่างสงสัยว่า มันจะออกมาเป็นยังไงกันนะ จนในระหว่างการเดินทางนั้น ฉันได้ยืมว่า นายกฯ พุดถึงกลุ่มที่เดินทางจากเชียงใหม่ให้หยุดการกระทำ ดังกล่าว หลังจากนั้นเหล่าแกนนำได้รับสายจากนายทหารผู้มีอำนาจเกี่ยวข้อง ในเรื่องดังกล่าว เรียกตัวให้เข้าพบ และในที่สุดมีการรับรองว่า จะดำเนินการ แก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านเรียกร้อง

ฉันเชื่อแล้วละว่า พลังประชาชนมีจริง ไม่ต้องให้ใครบอก เพราะ ถึงบอกฉันก็ไม่เชื่อ แต่ ณ เวลานั้นฉันได้เรียนรู้ ได้รู้จัก ได้เห็นมันด้วยตัวเอง ซึ่งถือเป็นประสบการณ์อีกครั้งหนึ่งที่มีค่าของฉัน รวมถึงอีกหลาย ๆ ครั้ง ที่ การรวมตัวของชาวบ้านธรรมดา ๆ ที่มาพร้อมกับปัญหาของพวกเขา พร้อมกับ ความต้องการแก้ไข พัฒนาให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้น ก่อให้เกิดการผลักดัน ส่งผลกระทบไปสู่การปฏิบัติงานของภาครัฐได้จริง